

Historie našeho regionu v listech orlického muzea

Orlické muzeum v Chocni počalo r. 1966 vydávat jednotlivé sešity Listů Orlického muzea (dále jen LOM) s podtitulkem Rozprava o historii, přírodě, ekonomice a společnosti. V dosud vyšlých dvou ročnících a prvním číslem ročníku třetího (1966—1968) se objevilo také několik příspěvků dotýkajících se našeho regionu. Úvodem je třeba se zmínit o rozsáhlé stati **Ivana Lutteda Místní jména a osídlení v povodí obou Orlic**, která vychází na pokračování počínaje třetím číslem ročníku 1966 a dosud nebyla ukončena. Jedná se v podstatě o místopisný historický slovník, do něhož autor zahrnul také místní jména z naší oblasti (Rychnov n. Kn., Vamberk, Doudleby, Dobruška, Opočno a další). Uvedená práce se ovšem může stát předmětem recenze až po ukončení v některém z příštích čísel.

Zbývající tři příspěvky se časově pohybují v druhé polovině 16. a na počátku 17. století, tedy v době předbělohorské. Shodou okolností pocházejí z pera téhož autora — **Jaroslava Šály**.

Počasi v Orlických horách před 400 lety (LOM, č. 3—4/1967, str. 281—285) je ukázkou městského kronikářství z 16. století. Autor publikuje několik strobých kronikářských záznamů z dobrušských městských knih, k nimž připojuje svůj vlastní komentář a poznámkový aparát. Nejdelší z nich (z let 1565—1567 a 1569) již J. Šála uveřejnil v Kulturním kalendáři Dobruška z března 1967; podle jeho zjištění je pravděpodobně součástí dobrušské pozemkové knihy z let 1565—1647, v níž chybí několik listů (publikovaný úryvek tvoří jeden list). Autorem těchto záznamů je podle Šály dobrušský městský písař Zikmund Kunášek (až na zápis r. 1569), jehož autorství máme doloženo pouze v dále publikovaném zápise v Knize počtů sirotčích města Dobrušky (1565—1666) z r. 1565 (o dobrušském požáru). Další zápis z r. 1570 (o drahotě) již psal Kunáškův nástupce v úřadě písařském. Šála také přetiskuje zprávu o velkém suchu r. 1550, kterou již uveřejnil Antonín Flesar r. 1895 (Popis historicko-archeologicko-statistický okresu Opočenského, str. 40—41), jenž jí převzal z Pamětní knihy děkanství Dobrušského, sepsané Josefem M. Roštápilem (původní pramen se Šálovi nalézt nepodařilo). V zápisech Z. Kunáška pak vidí autentický doklad k tomu, proč se Orlické hory dříve nazývaly Studenými horami (mrazy spojené se sněžením byly na horách běžné ještě v květnu).

V dalších dvou pracích se J. Šála zabývá dvěma dosud celkem neznámými kapitolami sociálních bojů v Podorlicku. Ve **Sporu města Kostelce nad Orlicí s vrchností v XVI. století** (LOM 4/1966, str. 243—251) po stručném shrnutí vývoje pozemkové držby potštejnského velkostatku od konce 15. století (Pernštejnové a rýnský falckrabí Arnošt) přechází k líčení sporu města Kostelce n. Orl. s novým majitelem Václavem st. Hrzánem z Harasova (od r. 1558),

který sleduje od první stížnosti kosteleckých měšťanů k císaři Maxmiliánovi z r. 1565 až do konečné likvidace rozepří za Václavova syna Adama Štastného Hrzána z Harrasova r. 1585. Podstata sporu spočívala v tom, že Václav st. ukládal měšťanům nová břemena a povinnosti, jejichž plněním se městská privilegia, na nichž si každé město nesmírně zakládalo, poněvadž právě ta jej odlišovala mj. od poddanské vesnice, stávala prázdným kusem pergamenu. Šla zcela správně konstatuje, že tato tendence byla obvyklou cestou zvyšování příjmů příslušníků nižší, většinou chudé šlechty v 16. století. Císař se sice Kosteice zastal, zvláště když město, aby se mohlo stát komorním městem, bylo ochotno vyplatit se u své vrchnosti 12 000 kopami grošů. Nařídil dokonce arciknížeti Ferdinandovi, aby soudně spor urovnal nebo zamezil veškerému jeho utiskování ze strany majitele. V této chvíli se však město zaleklo a žádalo svého dosavadního přímluvce Vratislava z Pernštejna o to, aby se nemuselo dostavit na soud. Šla soudí, že toto jednání způsobilo nepříznivý zvrat v celé záležitosti. Hrzán z pochopitelných důvodů nejevil zájem o výkup a potvrzení kosteleckých privilegií císařem i jeho dopis z r. 1567, jímž mu přikazoval, aby zanechal veškerého omezování privilegií, se ukázaly pouhým gestem.

Zda spor pokračoval i po smrti Václavově (1570), není známo. Autor se zde dopouští jisté nedůslednosti — na jedné straně se domnívá, že „těžké dny neustaly asi ani v letech poručenské správy“ (str. 249), na druhé straně však píše: „... zdá se, že utichl; snad poručníci nechtěli zbytečně upozorňovati utlačovaným městem na své „hospodaření“ [pozn. 16 na téže straně]. Je možno souhlasit s autorovým závěrem, že se jedná o jedno z prvních vystoupení měšťanstva severovýchodních Čech v 16. století, byť i o vystoupení velmi krotké a v podstatě neúspěšné. J. Šulovi se na základě studia pramenů uložených ve Státním ústředním archívu v Praze a v Okresním archívu v Rychnově n. Kn. podařilo opravit i tvrzení naší moderní historiografie o tom, že v uvedeném případě šlo o povstání či bouři. Tuto skutečnost považují za velmi významnou a rozhodně nemohu souhlasit s tím, že pro ni autor našel „vhodné místo“ v poznámkovém aparátě (srv. pozn. 18 na str. 250). Stálo by také za to prozkoumat, zda a jak se omezování kosteleckých výsad, jmenovitě zvyšování dosud mírných robot a poplatků, projevilo v úpadku soukenné výroby tohoto tehdy exportního města.

Obdobnou problematiku Šla zpracoval v příspěvku **Povstání na panství Králíky v letech 1605—1607** (LOM 1/1968, str. 5—36). 17. 10. 1605 zemřel bezdětný majitel statku Bohuslav Joachym Hasištejnský z Lobkovic, jemuž jej odkázala jeho žena Anna z Redernu s tou výhradou, že v případě jeho bezdětnosti přejde majetek na její příbuzné. Nový vlastník však nechal zapsat Králíky se všemi vesnicemi své druhé ženě Evě, rozené z Valdštejna (r. 1604) jako dluh. Po Bohuslavově smrti se okamžitě přihlásilo několik nápadníků, kteří poddané, odmítavši složení slibu poslušnosti, poddanosti a človehčensví paní Evě, podporovali v jejich odporu. Jeho příčinou bylo postupné zvy-

šování povinností paní Evou, která nebrala v úvahu jejich privilegia z r. 1587, zaručující jim jisté úlevy a reduci roboty. Jednání, která probíhala po vyjasnění majetkových otázek i před ním (spor o dědictví byl vyřešen během čtvrt roku) za účasti krajských hejtmanů za účelem dosažení slibu poslušnosti, byla neúspěšná. Králická městská rada naopak požadovala písemné potvrzení snížení povinnosti od Evy z Valdštejna i od císaře Rudolfa II. a dokonce vyhrožovala opuštěním gruntů, nebude-li jejímu požadavku vyhověno. Později dokonce odmítla císařský rozkaz, který stanovil, aby se šest konšelů dostavilo do Prahy k zodpovídání (sdělila, že nemají čas). Při další návštěvě hejtmanů v červnu 1606 se sešli v Králikách poddaní vesnic, kteří spolu s měšťany v počtu asi 500 osob obkličili tvrz. Ke střetnutí však nedošlo. Poddaní ovšem nadále odmítali robotovat a plnit ostatní povinnosti, jako kdyby žádného pána neměli, což prý výslovně uvedli. Ke zlomení jejich odporu muselo být vůbec poprvé v Hradeckém kraji použito krajské hotovosti, která však vytáhla z Hradce Králové až v květnu 1607.

Na rozdíl od Šůly se domnívám, že v králickém případě nemůžeme hovořit o **povstání**; pod tímto pojmem totiž rozumíme již tradičně ozbrojené vystoupení, k němuž však, pokud je známo, nedošlo. Ani Šůla neví nic o nějakých násilnostech, dokonce ani se mu v pramenech nepodařilo zjistit, zda vůbec došlo k ozbrojenému střetnutí krajské hotovosti s poddanými. Domnívám se, že by bylo výstižnější označit události na Králicku v letech 1605—1607 jako **pasivní rezistenci poddaných s náběhem k povstání**. Je však nepochybné, že odhodlání králických měšťanů ve spojení s poddanými z městečka Mladkova a z vesnic hájit své dosavadní postavení šlo dále než odhodlání Kosteleckých. Šůlovou zásluhou ovšem zůstane, že tyto bouřlivé události uvedl do odborné literatury. Také není možno nic namítat proti jeho předpokladu, že králičtí měšťané měli být po likvidaci odporu za cenu jistých hospodářských výhod izolováni od svých potencionálních spojenců na venkově.

Ladislav Hladký.

Kulturní kalendáře rychnovského okresu v roce 1968

Dr. Ladislav Hladký věnoval kulturním kalendářům rychnovského okresu pozornost v 1. ročníku tohoto sborníku. Napsal tehdy, že kulturní kalendáře se v posledních letech stávají významnou regionální tiskovinou, neboť přinášejí informace o kulturních a sportovních pořadech i o společenských událostech. K tomu je třeba dodat, že v r. 1967 neměl rychnovský okres žádný vlastivědný časopis nebo sborník a že nevycházely ani okresní noviny. Proto jistě bylo velmi žádoucí, že kulturní kalendáře nepřinášely jen program či výčet všech podniků, které se připravovaly — o uskutečněných koncertech, divadelních představeních, recitačních večerech apod. přinášel zprávu